

SİYASAL FİKİRLER IŞIĞINDA ULUSLARARASI İLİŞKİLERİ ETKİLEYEN DÜŞÜNÜRLER: NICCOLÒ MACHIAVELLİ ÖRNEĞİ*

Thinkers Influencing International Relations in The Light of Political Ideas: The Case of Niccolò Machiavelli

Cihan DABAN¹

ÖZ

Modern uluslararası ilişkilerin temeli, Seksen Yıl Savaşını ve Otuz Yıl Savaşlarını sona erdiren 1648 yılında imzalanan Vestfalya Barış Antlaşması ile ortaya atılmıştır. Uluslararası ilişkiler, ülkeler ve toplumlar arasında var olan ilişkileri anlamaya odaklanan bir süreçtir. Bu nedenle çok boyutlu geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Tarihi, siyasi, coğrafi, sosyokültürel, iktisadi ve diplomasi gibi birçok alanla bağlantılı olarak devletler arası ilişkileri düzenler. Bunların yanı sıra devlet yöneticilerinin devlet-halk ilişkisini nasıl bir politika ile uygulaması gerektiğini de irdelemektedir. Aslında, devletler ve halklar arasındaki ilişkiye dair bazı temel çalışmalar modern uluslararası ilişkiler tarihinden önce yapılmıştır. Siyasi fikirler ışığında ortaya konan bu çalışmaların birçok düşünürü bulunmaktadır. Thomas Hobbes, Immanuel Kant, Karl Marx, Antonio Gramsci ve Niccolò Machiavelli gibi birçok düşünür sayılabilir. Bu çalışma, siyasi fikirler ışığında uluslararası ilişkileri etkileyen düşünürlerden biri olan Machiavelli'ye yer vermektedir. Machiavelli'nin devlet yöneticilerinin nasıl bir politika uygulaması gerektiğine yaptığı vurgunun modern uluslararası ilişkileri nasıl etkilediği üzerine bir değerlendirmeyi kaleme almaktadır. Özellikle de Machiavelli'nin üzerinde durduğu 'virtu/yetenek' ve 'fortuna/talih' kavramları bu hususta önemli birer etken olarak görülmektedir. Bu etkenlerle birlikte 'din' ve 'ordu' kavramları da pekiştirilerek bir yöneticinin nasıl bir siyaset izlemesi gerektiğinin altını çizmektedir. Makale bu etkenler ışığında Machiavelli'nin görüşlerinin geçmişte olduğu gibi bugün gelinen noktada uluslararası ilişkiler çerçevesindeki etkisini incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Fikirler, Machiavelli, Uluslararası İlişkiler.

ABSTRACT

The foundations of modern international relations were laid with the Peace Treaty of Westphalia in 1648, which ended the Eighty Years' War and the Thirty Years' War. International relations are a process that focuses on understanding the relationships that exist between countries and societies. Therefore, it covers a wide range of multidimensional aspects. It regulates relations between states in connection with many fields such as historical, political, geographical, sociocultural, economic, and diplomacy. In addition to these, it also examines how state administrators should implement the state-people relationship with a policy. In fact, some fundamental studies of the relationship between states and peoples predate the history of modern international relations. There are many thinkers of these studies, which are put forward in the light of political ideas. Many thinkers such as Thomas Hobbes, Immanuel Kant, Karl Marx, Antonio Gramsci, and Niccolò Machiavelli can be counted. This study includes Machiavelli, one of the thinkers who influenced international relations in the light of political ideas. He writes an evaluation on how Machiavelli's emphasis on what kind of policy state rulers should implement and how it affects modern international relations. In particular, Machiavelli's concepts of 'virtu/skill' and 'fortuna/fortune' are seen as important factors in this regard. In addition to these factors, the concepts of 'religion' and 'army' are also reinforced, emphasizing the type of politics that a ruler should follow. The article analyses the impact of Machiavelli's views on international relations, both past and present, in the light of these factors.

Keywords: Political Ideas, Machiavelli, International Relations.

1. ORCID: 0000-0002-2890-2415

1. Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Uluslararası Siyaset Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, dabancihan@gmail.com

* DABAN, C. (2025). "Siyasal Fikirler Işığında Uluslararası İlişkileri Etkileyen Düşünürler: Niccolò Machiavelli Örneği" *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.12, S.34, s.75-89.

Makale Geliş Tarihi: 14 Aralık 2024 Kabul Tarihi: 24 Ocak 2025

EXTENDED ABSTRACT

International relations are a process that affects both states and societies within the scope of multidimensional fields. The process in question emerged as a result of the Peace Treaty of Westphalia signed in 1648 and has gained a wide range. In fact, the historical beginning of international relations did not take place in 1648. It was in 1648 that the transition to modern international relations took place. Before that date, there were many sovereign powers. To put it more clearly, the historical era of international relations can be traced back to pre-BC. In this vein, there are the works of Herodotus, who took a keen interest in the Greco-Persian wars of 484–425 BC. Historical events are also the subject of the works of Thucydides, who lived between 471-400 BC and took a keen interest in and wrote about the Peloponnesian Wars. There are many more examples like this.

As a matter of fact, many studies were written after Christ. In particular, all the studies written since 1648 are related to the emergence of modern nation-state building. In other words, all studies after this date are linked to modern international relations. As international relations affect states and societies, there have been some basic ideas studies that affect international relations as well. There are many thinkers of these studies put forward in the light of political ideas. Many thinkers such as Thomas Hobbes, Immanuel Kant, Karl Marx, Antonio Gramsci, and Niccolo Machiavelli can be counted. Hobbes's *Leviathan*, Kant's *Perpetual Peace*, Marx's *Communist Manifesto*, Gramsci's ideas on the concept of *hegemony*, and Machiavelli's *The Prince* are some of the important masterpieces dealing with the relations between states and societies. However, Machiavelli is included in accordance with the subject of this study.

The Prince, one of Machiavelli's masterpieces, is considered to be one of the works that best describes international relations. It is also claimed that the source of Machiavelli's ideas inspiration is the study of Muhammad ibn Zafar es-Siqilli, a 12th-century thinker, entitled *The Just Ruler*. Among the important concepts that Machiavelli wrote about in his study are the phenomena of 'talent, fortune, army, and religion', the subject of how a ruler should govern the state and how he should treat the people. Through these issues, he emphasizes the importance of the 'state' mechanism and states that for the benefit of the state, any means to an end is permissible. Machiavelli's study in this context deals with international relations and influences them in the light of political ideas. Although he lived in the 15th and 16th centuries, Machiavelli's political ideas continue to influence international relations, proving that his ideas are relevant to international relations today. It is for this reason that he has remained an important thinker, not only of his own time but also of all the times that have passed since then. This study evaluates how Machiavelli's political ideas have influenced international relations. In summary, in the light of the ideas advocated by Machiavelli, it examines how a manager can and cannot be successful both in the national and international arena.

GİRİŞ

Uluslararası ilişkilerin tarihsel çıkış noktası, Seksen Yıl Savaşlarını ve Otuz Yıl Savaşlarını sonlandırmak amacıyla imzalanan 1648 tarihli Vestfalya Barış Antlaşması olsa da aslında antlaşmaya konu olmadan önce de etkisini sürdürdüğünden bahsetmek mümkündür. Tarihte yaşanan olaylara bakıldığında imparatorluklar, krallıklar, cumhuriyetler, şehir devletleri ve sultanlıklar gibi birçok egemen güçlerin olduğu, bu egemen güçler arasında etkileşimlerin ortaya çıktığı bilinmektedir (Şahin, 2024: 66-67).

Niccolo di Bernardo dei Machiavelli'nin yaşadığı dönemde İtalyan topraklarında birlik yoktu ve bölünmeler çoktu. Bu bölünmelerden biri de Machiavelli'nin (Makyavelli) doğduğu Floransa Cumhuriyeti idi. 1494 yılında Floransa toprakları Fransa Krallığı tarafından işgal edildi ve yönetim Fransa destekli İtalyan Girolamo Savonarola adlı bir rahibe bırakıldı. Dört yıl yönetimde kalan Savonarola, burjuvalar tarafından devrildi ve ülkede yeni bir yönetim kuruldu. Bu yönetime Makyavelli de getirildi. Yönetim tarafından diplomat olarak görevlendirilen Makyavelli görev süresi boyunca gözlemlerini anlatan bir kitap yazdı. Kitaba *Prens* adını veren Makyavelli, yöneticilerin halka nasıl davranması gerektiğini ve ülkenin sınırlarını ne tür bir politikayla koruyabileceğini aktaran bilgilere yer verdi (Hanar & Serdar, 2024: 416-418).

Makyavelli'nin yöneticilere tavsiye niteliğinde yazdığı kitabın ilham kaynağı ise Makyavelli'den yaklaşık 350 yıl önce yaşamış olan Arap kökenli Muhammed ibn Zafer es-Sicili olmuştur (Özcan-Adıyaman, 2013: 12-13). İbn Zafer'in kaleme aldığı *Adil Hükümdar* başlıklı eseri aslında Makyavelli'nin esinlendiği bir kaynaktır. Bu kaynağın ana düşüncesinden hareketle Makyavelli de yönetime dair önerilerde bulunmaktadır ve İtalya'nın birliği için yöneticilerin neler yapması gerektiğine değinmektedir (Stoenescu, 2009: 39-41). Devlet olgusunu ön planda tutan Makyavelli; yetenek, talih, ordu ve din gibi kavramlar ışığında da yöneticilere tavsiyeler vermektedir. Makyavelli'nin tavsiyeleri ölümünden sonra da etkisini göstermiştir (Machiavelli, 2011: 24-27).

Vestfalya Barış Antlaşması'ndan sonra yeni ulus-devletler ortaya çıktı. Yeni ulus-devletlerin birbirleriyle olan çok boyutlu ilişkileri modern uluslararası ilişkileri meydana getirdi. Modern ulus-devletler arasındaki ilişkiler kapsamında hem şiddet ve çatışma ortamı oluştu hem de barış ve güvenlik adına çok boyutlu iş birlikleri sağlandı. Modern ulus-devlet inşası ile ortaya çıkan şiddet ve çatışmaların ana sebepleri arasında ilk saradaki anlaşmazlık konusu yeni sınırların çizilmesi iken, diğeri de bu şiddet ve çatışmaların önlenmesi adına barış ve güvenlik konularında iş birlikleri kapsamında bir dizi antlaşmaların sağlanması oldu (Kissinger, 2016: 17-19).

Ortaya çıkan ulus-devlet sistemi ise küresel politikada tarihsel bir kırılma noktası oldu; çünkü ulus-devlet bilinci ile halklar, sınırların yeniden çizilmesi adına harekete geçmiştir. Bu hareketliliğin getirdiği önemli sonuçlardan biri devlet sayısının artmasıyla birlikte güvenlik sorunu ve güç kaybının oluşmaya başlamasıdır. Bu nedenle devletler güçlü olmanın yollarını aramış ve güvenlik sorununu çözmek için politikalar üretmeye çalışmışlardır (Yurdusev, 2009: 16-19).

Bu gelişmeler yaşanırken farklı toplumlarda önemli görüşlere sahip düşünürlerin de ortaya çıktığı görülmüştür. Batı düşünürlerinden Thomas Hobbes, Immanuel Kant, Karl Marx, Antonio Gramsci, Makyavelli ile Doğu düşünürlerinden Yusuf Has Hacib ve Farabi gibi birçok düşünür bu hususta sayılabilmektedir. Bu düşünürler, devletler arasındaki ilişkileri değerlendirmiş ve önemli yorumlarda bulunmuşlardır. Hobbes'un *Leviathan* adlı çalışması, Kant'ın *Ebedi Barış* adını verdiği eseri, Marx'ın *Komünist Manifestosu*, Gramsci'nin *Hegemonya* kavramı üzerine fikirleri, Makyavelli'nin *Prems* adlı kitabı, Yusuf Has Hacib'in *Kutadgu Bilig* başlıklı çalışması ve Farabi'nin *İdeal Devlet* adlı eseri hem devletler hem de toplumlar arasındaki ilişkileri ele alan önemli yapıtlar olmuştur (Griffiths vd., 2011: 30-37).

Bu düşünürlerin kaleme aldığı eserlerde devletlerin nasıl yönetilmesi gerektiği, halkların devlete nasıl bağlanabileceği hem iç hem de dış politikanın nasıl dengeli sağlanabileceği aktarılmaktadır. Bu nedenle isimleri zikredilen düşünürlerin uluslararası ilişkilerdeki etkileri üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Zira devlet yöneticilerini görüşleriyle etkilemeye çalışan bu düşünürler aynı zamanda uluslararası ilişkileri de etkilemeye çalışmışlardır (Aydın, 1996: 86-89).

Bu bilgiler doğrultusunda çalışma, siyasal fikirler ışığında Makyavelli'nin modern uluslararası ilişkileri nasıl ve ne şekilde etkilediğine değinmektedir. Dolayısıyla 2002 yılında Kenya'da yapılan seçimlerde bile konu olan 'Kenya'da Makyavelli'nin sonu mu?' tartışmalarına da somut bir örnek olarak çalışmada yer verilmiştir.

1. Uluslararası İlişkilerin Tarihi

İnsanoğlu var olduğundan beri sürekli birbirleriyle iletişim içerisindedir. İnsanlar arasındaki iletişim her çağda farklı bir boyut kazanmış ve giderek geniş çaplı bir yankı bulmuştur (Poggi, 2007: 15-17). Neolitik (civalı taş) Çağ'da genel olarak köyler arası ve küçük çaplı iken Kalkolitik (bakır) Çağ'da şehir devletleri arasında vuku buldu. Orta Çağ'da ise merkezi krallıkların ortaya çıkmasıyla birlikte bu durum daha da çok genişleyerek Orta Çağ'ın son bulduğu 1453 yılına kadar devam etti (Eisenstadt, 2007: 25-28).

Yeni Çağ döneminde yeni bir dünya düzeni oluşmaya başladı. Bu düzen 17. yüzyıldan itibaren devletler arası ilişkilerde karşılıklı diyalog kurma gerekliliğini ortaya çıkardı ve bu çıkış diplomatik temasların oluşmasını da etkiledi. Bu temaslar dünya ulusları açısından önemli etkileşimlere yol açtı. Aslında 17. yüzyılın ortalarından itibaren ortaya çıkan modern ulus-devlet anlayışı ile dünya uluslarının birbirleriyle daha çok temas kurmaya ve çok boyutlu ilişkiler geliştirmeye başlaması söz konusu oldu. Daha açık bir ifadeyle Yeni Çağ döneminde dünya düzeni modern ulus-devlet anlayışı doğrultusunda şekillenmeye ve değişmeye başladı (Bacık, 2007: 21).

Orta Çağ'ın en önemli özelliği, sınırları belli olmayan ve birbiri içine geçmiş farklı bölgelerin siyasal yapılardan yoksun olduğu bir çağ olmasıdır. Yeni Çağ döneminde ortaya çıkan modern uluslararası sistemin getirmiş olduğu en önemli özellik ise sınırları belli, siyasal yapılara sahip olan devletler topluluğunun ortaya çıkması olmuştur (Smith, 2004: 31-33). Kısacası kilisenin etkisi devlet yönetiminden dışlandı. İmparatorluk, şehirler ve aristokratik gibi yapıların birbirlerinden ayrılarak çizgileri belirlenmiş birer yapı olmalarında modern uluslararası sistemin katkısı büyüktür (Falk, 2005: 42-43).

Yukarıda sayılan yapılardan en önemlisi ise kilisedir. Orta Çağ döneminde kilise, tek meşru ruhani bir güçtü. Teolojik olarak kilise yönetimi gücü elinde bulunduruyordu. Birden fazla devlet olsa da bunların yaptıkları tüm işler dünyeviydi ve bunlar ahir zaman işlerde ise sadece tek manevi adres olan kiliseye bağlıydılar. Kilisenin onaylamadığı krallar meşruiyet kazanamıyordu. Bu durum ise kilisenin üstünlüğünü öne çıkartmaktaydı (Wallerstein, 2007: 24-26).

Orta Çağ döneminde etkili olan bir diğer egemen güç imparatorluklardı. Avrupa'daki egemen güçlerden biri de Roma İmparatorluğu'du. Roma İmparatorluğu sınırlarında çok etnikli ve dinli topluluklar yaşıyordu. Bu nedendir ki Roma İmparatorluğunun yıkılmasıyla birçok krallık ve prenslik ortaya çıkmıştır. Bu durum ise sınırların hudutları net olmasa da belli olmaya başlayan egemen güçlerin ortaya çıkmasına olanak tanıdı (Güler ve Ayata, 2023: 431-432). 1453 yılında İstanbul'un fethi ile Orta Çağ dönemi sona erdi. Yeni Çağ dönemi başladı. Bu dönemde Protestanlığın yayılmasıyla Almanya'da din savaşları başladı. Bu savaşlarda Kutsal Roma İmparatorluğu ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya kaldı; çünkü birçok Alman Prensligi Protestanlığı benimseyerek papalığa karşı isyan etti. Bu isyanlarda çok sayıda kilise malları yağmalandı. İmparatorluk ile Alman Prensligi arasında farklı zamanlarda birden fazla savaş yaşandı. Savaşların sonunda 1555 yılında Augsburg Barış Antlaşması imzalandı (Sander, 2007: 19-23). Bu barış antlaşmasıyla Kutsal Roma İmparatorluğu hukuken bölünerek zayıflama dönemine girdi. Protestanlık inancı da zayıfladı. Barış Antlaşmasında sadece Martin Luther'in kurduğu Luteryen Kilise tanındı. Protestan kiliselerden Calvinistler ve Anabaptistler tanınmadı. Bu tanınmama süreci ise bölgede ciddi çatışmalara sebebiyet verdi (Alganer ve Çetin, 2007: 291). Çünkü Protestanlar hem Katoliklerin hem de Luteryen yönetimin baskısı altında kaldılar. Bu durum Avrupa tarihinde önemli bir dönüm noktası oluşturduğu gibi halkların birbirlerinden kopmasına da neden olmuştur. Protestan kiliselerinin hakları 1648 yılında imzalanan Westfalia (Vestfalya) Barış Antlaşması ile mümkün kılınmıştır (Tilly, 2001: 37-39). Modern ulus-devlet oluşumundaki en önemli olgu 1648 yılında Otuz Yıl Savaşları'nı sonlandıran Vestfalya Barış antlaşmasıdır. Bu antlaşma ile çok sayıda ulus-devlet ortaya çıkmıştır (Kurubaş, 2014: 15-16). Aslında Orta Çağ dönemine kıyasla bu dönemde modern çağa geçiş sağlanmıştır (Smith, 1986: 27-29).

Bu gelişmelerden hareketle 16. yüzyıl siyasal düşünürlerinden Niccolo Machiavelli (Nikolo Makyavelli) 1513 yılında yazmış olduğu *Prens* adlı eserinde hükümdarların herhangi bir gücün etkisinde kalmadan hem halkın çıkarları hem de devletin çıkarları için her türlü önlemi alması gerektiğini dile getirmektedir. Bu durum Makyavelli'nin her ne olursa olsun çıkarların korunması gerektiği ve gerekirse bir savaşın olması ihtimalini savunduğu savını göstermektedir (Machiavelli, 2011: 86-89).

Makyavelli'nin bu düşünceleri siyasetin hem *bencillik* hem de *çıkarcılık* temelinde yeniden nitelendirilerek değişmesine ve modern bir hal almasına yol açmıştır (Kurubaş, 2014: 17). Dahası Makyavelli'nin üzerinde durduğu iki terim de ön plana çıkmaktadır. Bunlar Latince kökenli "virtu" ve "fortuna" terimleridir. Bir liderin sahip olması gerektiği 'yetenek ve güç' unsurlarını 'virtu' olarak zikreden Makyavelli, liderin 'şans ve talih' bağlamında ülkeyi yönetebilmesini de 'fortuna' olarak tanımlamıştır. Bu iki özellik üzerinden hareket eden Makyavelli, aslında uluslararası ilişkileri siyasal anlamda etkileyerek önemli bir iz bırakmıştır.

2. Uluslararası İlişkiler ve Düşünürler

Uluslararası ilişkiler, devletler arasındaki siyasi, iktisadi, sosyokültürel ve diplomatik etkileşimleri inceleyen disiplinler arası bir alandır. Milattan öncesinden bu yana dünya coğrafyası birçok tarihi olaylarla karşı karşıya kalmıştır (Dale, 1928: 26-29). Bu anlamda MÖ 484-425 yıllarında Grek-Pers Savaşları ile yakından ilgilenen Herodotus'un çalışmalarında olduğu gibi, MÖ 471-400 yıllarında yaşayan ve Peloponnesos Savaşları ile de yakından ilgilenip ve bu savaşlarla ilgili kitap yazan Thukydides'in çalışmalarında da tarihi olayların konu

edildiği görülmektedir (Thukydides, 2010: 7-10). Bunlardan hareketle Grek-Pers Savaşları ya da Peloponnesos Savaşları olsun tüm bunlar karşılıklı bir ilişkinin doğduğuna işarettir. Mevzubahis bu ilişki ise daha çok güç kullanılarak etkisini göstermiştir. Ancak o dönemde ulus-devlet bilincinin olmaması nedeniyle bir uluslararası ilişkiler ağından bahsedilememiştir (Thukydides, 2010: 15-17).

16. yüzyıldan itibaren meydana gelen olaylar uluslararası ilişkileri daha belirgin bir şekilde şekillendirmiştir. Alman Prenslükleri ile Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu arasındaki savaşlar ve akabinde imzalanan 1555 Augsburg Barışı bu duruma en iyi örnektir (Türkdoğan-Uysal, 2006: 29-32). Aslında uluslararası ilişkilerin bir devletler arası ilişkiler olduğu aşikârdır. Bu bağlamda devletler arası ilişkilerin kötü olduğu dönemlerde güç politikasının ön planda olduğu görülmektedir (Hobsbawm, 2003: 15-18).

Güç politikası, aslında egemen devletlerin çıkarları doğrultusunda birbirlerine karşı ya da kendi halkına karşı zor kullanarak başvurdukları bir yöntemdir. Uluslararası ilişkilerdeki bu yöntem birçok savaşın yaşanmasının sebebidir. 19. yüzyıl tarihçilerinden Alman Leopold Von Ranke dünya tarihini gücün tarihi olarak görmüş ve bu gücün uluslararası ilişkileri en çok etkileyen bir unsur olarak da yorumlamıştır (Şanbey, 1960: 275-276).

Güç, aslında Charles Darwin ve Karl Marks'ın ele aldıkları temel konudur (Francis, 2007: 61-63). Darwin, gücü hayatta kalma mücadelesi olarak ele alırken Marks ise sınıf çatışması bağlamında ele alır (Lenin, 2003: 23-25). Aslında sınıf çatışmasının çıkması toplumsal bir olgudan gelir. Başka bir deyişle insan eyleminin kontrol edilmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu minvalde Alberto Gentili'nin eserlerinden faydalanan ve ahlaki davranışların daima insan eylemini yönlendirmesinde ısrar eden Hollandalı hukukçu Hugo Grotius'un tüm çabalarına rağmen, güç uluslararası ilişkilerin dili olarak kalmıştır (Uzun, 2010: 27-30).

Uluslararası ilişkilerde güç unsurunu bir arzu/istek olarak gören Romalı tarihçi Gaius Cornelius Tacitus ise gücün vazgeçilmez ve bastırılmayan tek arzu olduğunu vurgular. Bu anlamda güce duyulan arzu, tüm tutkuların en aşikâr olanıdır, diye ifade eder. Başka bir ifadeyle Tacitus gücü, uluslararası ilişkilerin en temel dayanağı olarak görmektedir. Ona göre güç, her çağda kendini hissettirmiş ve doğabilecek her türlü tehlikelere yol açabilmiştir. Bundan dolayı gücün kullanımı daha çok zarar veren durumlarda ortaya çıktığını savunmaktadır (Woodruff, 2002: 12).

Gücün kullanımını tehlikeli gören başka bir düşünür ise Amerikalı tarihçi Henry Adams'tır. Adams, geçmişten bugünlere kadar gücün adeta bir zehir olduğu ve kullanıldığında birçok zarara yol açtığını ifade etmektedir. Çünkü güç, uluslararası ilişkilerde her zaman var olmuştur (Mearsheimer, 2001: 36-38). Baskı, yıldırma ve akabinde birçok savaşa neden olmuştur. Çünkü gücün ve baskının olmadığı bir uluslararası ilişkilerden bahsedilemez. Aynı zamanda baskının ve anlaşmazlığın bulunmadığı bir toplumdan da söz edilemez (Larkins, 2010: 17-19). Bu minvalden hareketle Thomas Hobbes şöyle ifade etmektedir: *Kılıçla yapılmayan antlaşmalar sadece laftır* (Hobbes, 1996: 85). Yani güç kullanmadan hedeflere ulaşılamaz ve çıkarlar korunamaz düşüncesini savunmaktadır.

Antonio Gramsci'nin uluslararası ilişkilere en büyük katkısı hegemonya kavramını kazandırmakla olmuştur. Ancak hegemonya kavramını Gramsci'nin görüşleri doğrultusunda yeniden hem uyarlayan hem de yorumlayan düşünür ise Robert W. Cox'tur (Cox, 1981: 206-208). Gramsci'nin hegemonya anlayışı, bir devletin gücünü artırması ve buna paralel olarak başka devletlerin de artan bu güç karşısında kendi çıkarlarını öngören politikalar üretmesidir. Yani Gramsci sadece güç üzerine değil, hegemonya ile güç üzerine durmaktadır (Cox, 1994: 42-43).

Cox ise bu kavramı yorumlayarak uluslararası ilişkileri daha geniş bir perspektiften şekillendirmektedir. Cox'a göre kavramın üç sacayağı vardır. Bunlar; fikirler, maddi kabiliyetler ve kurumlardır. Bu kavramlar üzerinden uluslararası ilişkilere Cox'un da fayda sağlamaya çalıştığı görülmektedir (Leysens, 2008: 21-23). Uluslararası ilişkilere siyaset kuramına göre az da olsa önemli bir katkı sağlayan ve güç siyasetinin tarihteki rolünü araştıran önemli bir diğer düşünür de Floransalı siyaset kuramcısı ve devlet adamı Makyavelli'dir (Machiavelli, 2011: 4-5).

Makyavelli, 1513 yılında yayınladığı *Prens* adlı eseriyle uluslararası ilişkiler üzerinde çok büyük bir etki oluşturmuştur. Hem *Prens* adlı eserinde hem de *Söylevler* adlı çalışmasında bir devletin nasıl yönetilmesi

gerektiğini ve devletler arasında ilişkilerin nasıl olması gerektiğini ayrıntılarıyla yer vermektedir (Özlük, 2014: 74). Bu eserler, Makyavelli'nin siyasal anlamda uluslararası ilişkilere olan etkisini ortaya koymaktadır. Diğer düşünürlere göre Makyavelli, güç unsurunu devletin yurt içinde düzeni sağlamak adına, yurt dışından ise devlete karşı gelebilecek olası bir tehlikede kullanılması gerektiğini savunmaktadır (Özlük, 2009: 241). Yurt içinde düzen sağlandıkça dış güçlerin müdahale etme oranı azalır. Bu anlamda güçlü bir merkezi hükûmete sahip olunması gerektiğini ve bu merkezi hükûmete itaat edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu anlayışın sadece kendi ülkesinde değil, diğer ülkelerde de olması gerektiğini ifade etmektedir (Machiavelli, 1950: 8-10). Bundan hareketle Makyavelli, uluslararası arenada devletler arası eşitliğin sağlanmasında en önemli görevin devletlerin her şeyden önce iç işlerinin istikrarlı olması için bir düzen sağlamalarını öngörmektedir. Böylece devletler arasında hem denge politikası oluşacak hem de demokrasinin teşviki için ekonomik ve toplumsal düzen ortaya çıkacaktır. Bu düşüncelere sahip olan Makyavelli, uluslararası ilişkiler için önemli bir düşünür olduğu kadar bugünün bilim insanları tarafından da hem önemli sayılmakta hem de halen tartışılmaktadır (Cesa, 2014: 174-176).

3. Niccolo Machiavelli Kimdir?

Niccolo di Bernado dei Machiavelli 3 Mayıs 1469 ile 21 Haziran 1527 yılları arasında yaşamış, Avrupa'da tarih ve politika biliminin kurucusu sayılan Floransalı bir düşünürdür. Devlet adamı ve askeri stratejist kimliğinin yanı sıra şair ve oyun yazarı olarak da bilinmektedir. Makyavelli, 15. ve 16. yüzyıllarda yaşadığı için Rönesans ve Reform gibi hareketlerin varlığından haberdar olmuş ve Rönesans hareketinde yer almıştır (Machiavelli, 2011: 5).

Bu nedenle İtalyan Rönesans hareketinin en önemli aktörlerinden biri olarak da bilinir. Floransa kentinde dünyaya gelen Makyavelli, soylu bir ailenin üçüncü çocuğu olarak dünyaya geldi. Ancak ailesi zaman içinde soyluluktan düşmüş ve burjuvalığın içine girmişti. 1494 yılında Floransa toprakları Fransa tarafından işgal edilip ele geçirilince kenti yöneten Medici ailesi de şehirden sürgün edildi. Bu durum Floransa'da büyük bir tepkiye yol açtı; fakat çok geçmeden yönetim Savonarola adında bir rahip tarafından devralındı (Cesa, 2014: 177-178). Böylece Floransa'da teokrasi¹ temelli bir yönetim kuruldu. Floransa halkı bu durumdan çok rahatsızdı ve 4 yıl sonra burjuvalar tarafından Savonarola yönetimden uzaklaştırıldı. Teokrasi temelli yönetim anlayışının yerini demokratik bir yönetim aldığı ileri sürülmektedir. Bu yeni yönetime 'Onlar Kurulu' adı verildi ve Makyavelli'nin de yer aldığı bu yönetimde yani 'Onlar Kurulu'nda Makyavelli, başlangıçta sekreter olarak görev aldı, daha sonra devletin farklı kademelerinde çeşitli görevlerde bulundu (Ağaoğulları, 2011: 319-323).

Makyavelli, Onlar Kurulu'nda sekreter olduğunda 29 yaşındaydı. Bu görev Makyavelli'ye hem ülke içinde hem de ülke dışında siyaseti tanıma ve anlama fırsatı vermişti. Uzun bir süre bu görevi devam ettirdi. Ülke içinde, Floransa topraklarında oluşacak olan ihtilaflara karşı ikinci yüksek mahkemede görev yapmaktaydı. Ülke dışında ise Onlar Kurulu adına yurtdışı gezilerine gider Onlar Kurulu'nu temsil ederdi. Kısacası Floransa'yı temsil eden bir diplomattı (Machiavelli, 2013: 17-19).

Bu görevler sayesinde Makyavelli'nin düşüncelerinde önemli değişimler yaşanmıştır. İlk olarak Fransa Kralı XII. Louis'in sarayında görevlendirilir. Buradaki görevi sona erdikten sonra Floransa'ya döner. Bu sefer de Makyavelli'ye ittifak teklifine ilişkin başka bir görev verilir. Böylece 1502 yılında ittifak teklif etmek amacıyla Romagna Dükü Cesare Borgia'nın yanına gitmesi için görevlendirilir (Minter, 1992: 30-31).

Floransa'ya komşu ve aynı zamanda iki yıl boyunca Floransa tarafından bir tehdit olarak görülen Borgia, Floransa'ya resmi bir teklifte bulunmak ister. Bundan hareketle Floransa yönetimi bu görevi Makyavelli'ye devreder ve Borgia'nın yanına gönderir. Bu görev Makyavelli'nin devlet yöneticilerini yakından tanınmasına

¹ Teokrasi, theos (Tanrı) ve kratein (hükmetmek) kelimelerinden oluşan bir kavramdır. Hâkimiyeti Tanrıya veya Tanrı iradesine dayandırılan yönetimler için kullanılmaktadır. Bu nedenle krallara veya hükûmetlere itaat etmek Tanrı'ya itaat etmek gibi bir anlayış söz konusudur. Ancak devleti yönetenlere karşı gelmek ve onları saymamak da Tanrı'ya karşı gelmek anlamındadır. Çünkü devleti yönetenler Tanrı tarafından belirlenir ve onların atamalarını Tanrı yapar görüşü hâkimdir. Ayrıca bkz. Abdülaziz Bayındır, *Din ve Devlet İlişkileri: Teokrasi ve Laiklik*, İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 1999, s.57.

imkân sağlar. Kariyerinde devlet yöneticilerini iyi gözlemleyip değerlendirdiğinden dolayı en verimli dönemini yaşar ve birçok siyaset liderleri hakkında görüşler belirtir. Bu görüşleri sayesinde ülke yönetiminde önemli bir yere gelir (McCormick, 2011: 1-4).

Makyavelli'nin gözlemlediği ve hakkında görüş belirttiği başka bir lider ise Papa II. Julius'tur. Makyavelli Papa hakkında şu ifadelerde bulunmuştur: Papanın papalık devletlerini yeniden kurmak istediğini ve bunun için elinden gelen her şeyi cesur ve yiğitlikle yapmaya çalıştığını dile getirmekteydi. Bunun için Papa II. Julius'un Fransa'ya karşı yapacağı sefere destek verilmesini istiyordu. Makyavelli papalığın desteklenmesi gerektiği fikrini savunuyordu. Ancak Floransa bu görüşe yanaşmadı (Najemy, 2006: 20-23).

Papa II. Julius'a destek vermeyen Floransa yönetimi, bunun bedelini çok ağır ödemiştir; çünkü Mediciler iktidarı yeniden ele geçirmiş ve cumhuriyeti lağvetmişlerdir. Bu nedenle Makyavelli'nin kişisel kariyeri de cumhuriyetin lağvedilmesiyle son bulmuştur (Jackson, 2005: 22-23). Oysaki Makyavelli'nin temel fikirleri; devleti yaşatmak, din, ahlak ve hukuk kurallarının devlete bağlı olması gerektiğini savunmak, kilise ve başka grupların devletin üstünde olmaması gerektiğini ortaya koymak olmuştur. Ancak Makyavelli'nin görüşleri dikkate alınmadığından hem cumhuriyet lağvedilmiş hem de Makyavelli'nin kişisel kariyeri son bulmuştur. Kişisel kariyeri son bulsa da fikirleri bugünlere kadar etkisini sürdürmüştür. En önemlisi ise Makyavelli'nin görüşlerinin uluslararası ilişkilerde yerini bulmuş olmasıdır (Mattingly, 1987: 117-119).

4. Uluslararası İlişkiler Tarihinde Machiavelli'nin Yeri

Makyavelli'yi anlamak için yaşadığı dönemi ve o dönemin şartlarını ele almak gerekir. Makyavelli'nin yaşadığı 15. ve 16. yüzyıllar uluslararası ilişkiler açısından da önemli bir dönem olduğu söylenebilir. Çünkü uluslararası ilişkilerde Rönesans ve Reform gibi hareketlerin yanı sıra coğrafi keşiflerin de etkili olmaya başladığı bir dönemdi. Ancak Makyavelli'nin doğduğu topraklarda Rönesans hareketi etkili olmuştu. Doğal olarak Makyavelli bu hareketin içinde yer almıştır (Mattingly, 1987: 120).

Uluslararası ilişkileri derinden etkileyen Rönesans hareketi, aslında Makyavelli'yi az da olsa anlamaya ışık tutmuştur. Makyavelli'nin yaşadığı Rönesans dönemi birçok yönden gelişme ve ilerlemenin olduğu dönemdir. Başta sanat ve bilim olmak üzere hem ekonomide hem de teknolojiye önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bunların yanı sıra şehirler büyümeye başlamış, nüfus giderek artmış ve uluslararası ticaret önemli bir aşamaya varmıştır (Fleisher, 1973: 109-112).

Ticaretin hızla gelişip yaygınlaşması hem uluslararası bir diyalogu hem de politik bir etkileşimi beraberinde getirdi. Farklı kültürlerin ve siyasal olguların ortaya çıktığı ve birçok düşüncenin siyasal gruplara ayrılmaya başladığı ve böylece yeni siyasal örgütlenmelerin oluştuğu gözlemlenmiştir. Bu gelişmeler ise siyasal birliğin tanınmasına yönelik hareketlerin başlamasına da neden oldu (Machiavelli, 1961: 21-23).

Makyavelli'nin yaşadığı dönemde İtalya sınırları, parçalı bir şekilde Rönesans'ı temsil ediyordu. Başka bir ifadeyle Floransa, Roma, Napoli ve Milano gibi bağımsız şehir devletleri ayrı ayrı Rönesans'ı temsil etmekteydi. Bu durum Makyavelli'nin fikir algısını çeşitlendiren önemli bir olguydu (Machiavelli, 2011: 25). Çünkü İtalyan şehir devletlerinin birlik ve beraberlikten uzak olmaları Makyavelli'nin düşüncesini oldukça etkilemişti. Aynı zamanda ticaret merkezli bu devletlerin düzenli birer orduya sahip olmamaları da olumsuz bir durumdu. Çünkü başka devletler tarafından kolay bir şekilde istila ve sürekli saldırılara maruz kalıyordu (Guarini, 1990: 29-35).

Bu saldırılar İtalyalıların siyasi alanda itibarını zedelemekte ve ciddiye alınmamalarına yol açmaktaydı. Bundan dolayı Makyavelli, İtalyan ulusal birliğinin sağlanması ve düzenli bir orduya geçilmesi gerektiğini savunmaktaydı. Bu durumu özellikle yurt dışında yürüttüğü diplomatik müzakerelerde daha da çok aktarmaktaydı. Çünkü Floransa'nın birçok uluslararası kulvarda aşağılanması ve geri planda bırakılması Makyavelli için oldukça ağır bir durumdu (Fleisher, 1973: 115).

Yurt dışında yürüttüğü diplomatik müzakereler Makyavelli'nin tarihsel olaylara yönelik bakış açısını değiştirir ve İtalyan birliği üzerine çalışmalar yapmasına yol açar. Makyavelli hem Roma tarihinden hem de yaşadığı dönemin olaylarından yararlanarak *Prens* adlı kitabında İtalyan birliğini sağlayabilecek Prenslere sahip olması gereken özellikleri anlatır. Bu anlamda düzenin nasıl sağlanması gerektiğini, ulusal bir ordunun nasıl

kurulması gerektiğini yazmaya başlar. Böylece uluslararası arenada İtalya'nın da yer alacağına ve egemen bir devlet olarak önemli bir etki oluşturacağına inanır (Machiavelli, 2011: 29-34).

Makyavelli, devletler ve politikalar hakkındaki görüşlerini modern bir ulus-devlet üzerine değil; şehir devleti üzerine kurgulamıştır. Başka bir ifadeyle Makyavelli, devletler arası ilişkilerden ziyade devletlerin kendi iç politikalarındaki meselelerle ilgilenmesini tavsiye etmektedir. Ayrıca ulusal birliğin sağlanmasında en önemli etkenin iç siyasetin sağlam temellere dayanması gerektiğini düşünen Makyavelli, bu düşünce doğrultusunda siyaset teorisine uluslararası ilişkiler teorisine göre daha çok önem verdiği ileri sürülebilir (Knutsen, 2015: 68-69).

5. Modern Siyaset Teorisinde Machiavelli Tartışması

Makyavelli birçok düşünür tarafından hem modern siyaset anlayışının hem de siyaset biliminin kurucularından biri olarak kabul edilmektedir. Siyaset ve ahlâk anlayışlarının birbirinden ayrı olması gerektiğini savunan Makyavelli, ahlâk anlayışını siyasetten ayırarak siyasete özerklik getirmiştir. Aynı zamanda olması gerekeni değil, olanı incelemesiyle de siyaset alanına bilimsel bir alt yapı oluşturmuştur (Ağaoğulları ve Köker, 1997: 177-181).

Makyavelli her şeyden önce devletin bekası için çalışılması gerektiğini savunmaktadır. Çünkü devlet olmadan insanların disiplinli ve düzenli bir şekilde yaşayamayacağını ifade etmektedir. Zira Makyavelli'nin insanların disiplinli ve düzenli oluşunu devlete bağlaması, bazı düşünürler tarafından eleştirilmiştir (Tannenbaum & Schultz, 2005: 159-162). Bazı düşünürler Makyavelli'nin ahlâkı siyasetten ayırmadığını ve ahlâkı devletin bir parçası olarak kabul ettiğini ifade etmektedir (Ağaoğulları ve Köker, 1997: 180-181). Başka düşünürler ise Makyavelli'nin siyaset alanına uyarladığı ahlâkî anlayış düşüncesini 20. yüzyılın bir ürünü olarak görmektedir. Çünkü bu yüzyılda yaşanan katliamların ve savaşların ahlak dışı olduğunu savunmaktadırlar. Başka bir ifadeyle ahlâkın devletten bağımsız olduğunu kabul etmektedirler. Bu nedenle düşünürler arasında Makyavelli'nin görüşleri modern siyaset anlayışında tartışma konusu olmuştur (Ebenstein, 2001: 54-57).

6. Machiavelli'nin Devlet Üzerine Görüşleri

İktidar mücadelesi ve iktidar-toplum ilişkileri olmak üzere iktidarların niteliği tarih boyunca önemli bir düşünsel mesele olmuş ve bugünlere kadar devam etmiştir. İktidar mücadelesinde önemli olan ideal bir yöneticinin devleti yönetmesidir. Makyavelli, bu devlet yönetimi yerleşmediği sürece devletlerin bir dizi sorunlarla ve çatışmalarla karşılaşacağını belirtmiştir (Machiavelli, 2011: 40-42).

İdeal yönetici kavramını ilk kez Platon *Devlet* adlı eserinde tanımlamış ve yorumlamıştır (Platon, 2016: 25-27). Bu kavram daha sonra 15. ve 16. yüzyıllarda Makyavelli tarafından ele alınmış ve yorumlanmıştır. Makyavelli'nin *Prens* adlı eseri bu anlamda önemlidir. Makyavelli'nin ölümünden beş yıl sonra basılan *Prens* adlı eserde devleti yeniden kuran veya düzenleyen kimsenin başarılı olabilmesi için bilmesi gereken önemli notlar yer almaktadır (Machiavelli, 2004: 8-12).

Makyavelli'ye göre bir devletin varlığını devam ettirebilmesi için öncelikle yurttaşlarının özgürlüğünü koruyabilmek ve kitlelerin güvenliğini sağlayabilmekten geçer. Dış güçlere karşı ise devletlerin kendilerini savunmasını sağlayacak politikaları üretmek ve bu politikaları her daim kontrol altında tutmak olduğunu vurgular (Leung, 2015: 45). Ayrıca yeni fethedilen yerler için de devletin varlığını korumasında üç temel görevin olduğunu ileri sürmektedir. İlki; bir toprak parçasını fetheden devlet egemenliğini sağlamak adına fethettiği topraklarda kendi kanunlarını uygulamalı ve varsa eski kanunları yok etmelidir. İkincisi; fethedilen yere yerleşmek için iskân politikasını uygulamalıdır. Üçüncüsü ise fethedilen topraklarda yaşayan halktan kendisine dost olabilecek kişileri belirlemeli ve gerektiğinde yönetimi onlara devretmelidir; ancak onları vergiye bağlayıp kendi kanunlarını da yaşatmalıdır (Machiavelli, 2011: 22-23).

Bu bağlamda Makyavelli, liderlerin devletine karşı sadık, dürüst, her şeyden önce kendi devletlerinin öz gücünü oluşturmalarını, paralı askerlerden kesinlikle uzak durup halk arasından ordu oluşturma sistemine geçmelerini ve yurt içinde düzeni kurmak için her türlü tedbiri almaları gerektiğini öngörmektedir (Sabine, 1961: 350-352).

7. Machiavelli'nin Fikirsal Yetisindeki Temel Kavramlar

Makyavelli, fikirlerini oldukça zor bir dönemde geliştirmeye çalışmıştır. Doğduğu dönemde İtalya hem şehir devletlerine bölünmüştü hem de bu şehir devletleri arasında çatışmalı bir mücadele vardı. İçişlerindeki çatışmaların yanı sıra dış aktörlerce de İtalyan yönetimi zor anlar yaşıyordu. Böyle bir ortamda Makyavelli fikirsal anlamda bazı yetiler geliştirdi (Machiavelli, 2011: 26-28). Makyavelli'nin fikirsal anlamdaki amacı hem yabancı güçlere karşı ülkeyi korumak hem de ülkenin iç güvenliğini sağlamaktı. Diplomat olduğu dönemlerde gözlemlene fırsatı bulduğu toplumlar veya bürokratlar hakkında da önemli bilgi ve tecrübe sahibi olmuştur. Bu bilgi ve tecrübe onun fikirlerinin gelişmesinde önemli katkılar sunmuştur. Makyavelli için İtalyan ulusal birliğinin kurulması temel bir amaçtır. Bu nedenle öncelikli olarak İtalya'daki prenslikler arasında devam eden çatışma ve anlaşmazlık ortamının giderilmesi gerektiği ve akabinde yeni bir ulusal birliğin sağlanabileceği görüşünde olmuştur. Bu fikirsal görüşünü ise "yetenek (virtu)-talih (fortuna)" ile "Ordu-Din" temeline dayandırmıştır (Tunçel, 2010: 18-21).

7.1. Yetenek ve Talih

İnsanların kendi iradeleriyle karar alıp vermelerini ve bu kararları harekete geçirebilecekleri bir güce ve cesarete sahip olmalarını içeren kavram Latince kökenli olan virtudur, yani yetenektir. Talih (fortuna) ise yeteneğin tam tersi bir anlam içerir. Başka bir ifadeyle insanların kendi iradeleri dışında karar alıp veremediği, tamamen dış kaynaklı olan bir durumdur. Ancak her iki kavram da Roma mirasının bir parçası olarak kabul edilebilir (Öztürk, 2013: 187).

Makyavelli bu iki kavram arasında virtu kelimesini daha çok ön plana çıkartmıştır. Çünkü İtalyan birliğinin kurulmasında en önemli etkinin virtudan geleceğine inanmıştır. Bu nedenle İtalyan ulusal birliğini kuracak olan prensin ilk olarak yetenekli olması gerektiğini vurgular (Viroli, 1998: 50-53). Aslında virtu kelime anlamı da bir devletin nasıl yönetilmesi gerektiğine dair mesajlar vermektedir. Çünkü virtu hem erkek olmanın şartlarını hem de cesaret, özdenetim, hükmedici ve kurnazlık gibi anlamlar taşımaktadır. Bu durum ise devleti yönetecek olan liderin taşıması gereken özellikleri öngörmektedir. Bundan dolayı fortunadan ziyade virtu daha ağır basmaktadır (Skinner, 2004: 42-44).

7.2. Din ve Ordu

Makyavelli, yetenek ve talih karşılaştırmasında her ne kadar yeteneğe önem verse de talihin de bir devlet için vazgeçilmez olduğunun kanaatinde. Makyavelli için önemli olan nokta, devleti yönetecek kişinin talihi kendi lehine çevirebilmesidir. Eğer ki bunu başarırsa devleti daha iyi bir şekilde yöneteceğine ve başarıyı ele geçireceğine kanaat getirmektedir. Bunları başarabilen yöneticinin yeni bir İtalyan Cumhuriyeti'ni ortaya çıkaracağına inanmaktadır (Viroli, 1998: 61-63). Yetenek ve talih konusunda başarılı olan yöneticileri üç önemli durumun bekleyeceğini de belirtmektedir. Bu durumu; yasalar, ordular ve din olarak ifade etmektedir. Makyavelli, dini hem iktidarın meşrulaşması açısından hem de yeteneğin şekillenmesi bakımından önemli görmektedir. Zira din ve iktidarın birleşimi ile daha güçlü bir yapının ortaya çıkaracağını savunmaktadır. Ancak dinin hiçbir zaman iktidarın özü olamayacağını; aksine dinin iktidar için bir araç olduğunun da altını çizmektedir (Machiavelli, 2012: 126-128).

Makyavelli, dinin yanı sıra ordunun da yeteneğin sağlanması bakımından önemli bir güç olduğunu savunmaktadır. Ona göre var olan bütün devletlerin temelinde hem yasaların iyi olduğu hem de orduların güçlü ve halktan oluştuğu görüşü yatmaktadır. Nitekim iyi yasalar olsa da ordu kötü olduktan sonra veya olmadıktan sonra yasaların hiçbir anlam ifade etmeyeceğini belirtmektedir. Bundan dolayı yasalar için orduların vazgeçilmez olduğunu ileri sürmektedir (Mansfield, 1996: 24-27).

Kısacası Makyavelli, ulusal İtalyan birliğinin sağlanmasında ve uluslararası arenada İtalya'nın güçlü bir aktör olarak yer edinmesinde yetenekli, talihli, yasaların işlenmesinde orduyu iyi bir şekilde yönetebilecek ve devleti dinle bütünleştirebilecek bir liderin ya da prensin olması gerektiğini savunmaktadır. Bu ilkeler sağlandığı takdirde İtalya'nın hem içte hem de dışta saygınlığı artan bir devlet olacağını kanaatinde olan Makyavelli, aynı zamanda bir devletin uluslararası ilişkilerde nasıl güçlü ve söz hakkına sahip olacağını da mesajını vermektedir.

8. Machiavelli'nin Fikirsal Görüşleri Işığında Uluslararası İlişkiler: Kenya Örneği

Makyavelli'nin savunduğu görüş, uluslararası ilişkilerde devletlerin birbirleriyle siyasi, iktisadi, ticari, diplomasi ve sosyokültürel gibi birçok alanda değişkenliğe ve buna paralel olarak değişime yol açtığıdır. Bu nedenle devletler arasındaki etkileşimin anarşik bir boyut kazandığını, devletlerin birbirlerine karşı net bir politika ile ne dost ne de düşman olduğunu, bu yönüyle de devletler arasında kesin çizgilerle bir politika yürütülemediğini savunmaktadır (Strauss, 1958: 45-47).

Makyavelli'nin görüşleri irdelendiğinde, Makyavelizm denilen bir akım ortaya çıkmaktadır. Çünkü Makyavelli'nin görüşleri hem siyaset hem de ahlak anlayışları üzerine olduğundan uluslararası ilişkilere yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır. Bu nedenle Makyavelizm; Makyavelli'nin siyaset ve ahlak anlayışı arasındaki ilişkiye kendi dönemine egemen olan ve geleneğin dışında kalan yeni bir bakış açısı olarak siyasi alanlara yön vermesidir (Kesgin, 2015: 106-108). Başka bir ifadeyle Makyavelizm, Makyavelli'nin görüşleri üzerine kurulu bir akımdır. Bu akımın en önemli tarafı ise devlet ve devleti yönetenlerle ilgili görüşlere yer veriliyor olmasıdır (Strauss, 1958: 55-57).

Siyasal anlamda Makyavelizm akımı 'amaç' eylemini ön plana çıkarır. Yani amaç için şartlar her ne olursa olsun onu gerçekleştirmek adına bütün araçların kullanımını meşru kılan bir bakış açısı ortaya atmaktadır. Makyavelli'nin de asıl üzerinde durduğu ve uluslararası ilişkiler kulvarında devletlerin çıkarları için her türlü yola başvurmaları gerektiği anlayışı oluşmaktadır (Machiavelli, 2008: 19-23). Bu kritik anlayış sömürgecilik dönemi Afrika'sında yoğun bir şekilde görülmüştür. Sömürgeci Avrupa güçleri tarafından sömürülen Afrika topraklarında yaşanan sömürü eylemleri amaca giden her yolun mübah olduğunu göstermiştir. Bilhassa etnik, dini, sosyokültürel gibi önemli değerler dikkate alınmaksızın sömürülen Afrika coğrafyası ve halkları, dekolonizasyon sürecini yaşamış olsalar da amaca giden her yolun mübahtır siyasetinin vermiş olduğu olumsuz politikalardan kurtulamamıştır. Bundan dolayı sömürge döneminde Afrika coğrafyası ve halkları yoğun bir şekilde Makyavelizm etkisinde kalmıştır (Mansfield, 1996: 41-43).

Dekolonizasyon sürecinden itibaren Makyavelizm akımı bir nebze de olsa etkisini yitirmeye başladı; ancak tamamen ortadan kalkmadı. Başka bir ifadeyle Batı'nın Makyavelizm politikasının yerini 'Afrika-Makyavelizmi' aldı. Bağımsızlığını kazanan Afrika ulusları, zaman kaybetmeden 25 Mayıs 1963 tarihinde Afrika Birliği Örgütü çatısı altında toplandılar. Sömürgecileri kıtadan atmak ve kıtayı yeniden refaha ulaştırmak adına harekete geçen Afrika ulusları, sömürgecilerin çizdikleri yapay sınırları da aynen kabul ettiler. Afrika Birliği Örgütü Şartı'nın IV. ilkesi uyarınca "bağımsızlığını kazanan ülkelerin sınırlarına saygı gösterilecek ve önceden çizilmiş sınırlar kabul edilecektir"², ibaresi kıtada önemli sorunlara yol açmıştır. Bu ilkenin kabul edilmesiyle birlikte Somali-Etiyopya ve Kenya arasında uzun yıllar boyunca anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Makyavelist anlayış sadece ülkeler arasında etkisini göstermemiştir. Bu anlayış ülkelerin iç meselesine de yansımıştır. 2002 yılında Kenya'da yapılan seçimlerde Makyavelist anlayış önemli bir tartışma konusu oldu. Kenya'da Makyavelist politikanın sonu mu? diye başlayan tartışmalar hem halk nezdinde hem de devlet politikasında önemli bir yer işgal etti (Bakari, 2002: 269).

1963 yılında bağımsızlığını kazanan Kenya, 2002 yılına kadar Jomo Kenyatta (1963-1978) ve Daniel Arap Moi (1979-2002) tarafından yönetildi. Bu iki lider döneminde Kenya çok sıkıntılı dönemlerden geçti (Emmanuel, 2014: 1-4). Ancak en sıkıntılı dönem Moi zamanında yaşandı. Çünkü Moi'nin uyguladığı temel politikanın altında Makyavelizm anlayışı hâkimdi. Moi'yi böyle bir anlayışa sürükleyen sebep ise kendisine karşı muhalefetin giderek güçlenmesi olmuştur (Bakari, 2005: 24-27).

Moi, muhalefete karşı her türlü sert politikayı sergilemeye çalışmış, kendi iktidarını korumaya gayret göstermiştir. Fakat Kenya iç siyasetinin giderek anarşik bir durum haline gelmesi Moi ve arkadaşlarını endişelendirmiştir. Bilindiği üzere Makyavelizm akımı, bir ülkenin veya prensin/liderin kendi çıkarları için devletin bütün araçlarının kullanımını meşru kılmaktı. Bu nedenle Moi ve arkadaşları da Makyavelizm akımı doğrultusunda tüm muhalifleri yok etmek amacıyla ülkenin kaynaklarını kullanmıştır. Bunlara paralel olarak

² _____, "Border Disputes Among African States", Organization of African Unity, https://au.int/sites/default/files/decisions/9514-1964_ahg_res_1-24_i_e.pdf Erişim Tarihi: 15.10.2024.

diğer siyasetçiler ise farklı yollara başvurarak Moi ve yandaşlarına karşı mücadele etmiştir (Adar and Munyae, 2001: 1-5).

Bu siyasetçilerden biri de Raila Odinga idi. Odinga yeni bir parti kurmak için öncelikle Milli Gökkuşağı Koalisyonu ile beraber hareket ederek, az bilinen ve neredeyse kapanmak üzere olan Liberal Demokrat Parti'nin başına geçip bu partiyi canlandırdı. Bu vaka Kenya'nın iç siyasetinde Moi'nin Makyavelist anlayışına karşı atılan ilk adımlardan biriydi. Ve halk nezdinde olumlu karşılanmıştı. Sayıları giderek artan muhalefet grupları sadece Odinga ile sınırlı kalmadı. Muhalefet edenler arasında Moi'nin iktidarına son verecek olan en önemli siyasetçilerden biri de Mwai Kibaki oldu (Bakari, 2005: 19-21).

Kibaki, Moi'nin benimsediği Makyavelizm akımını sert bir dille eleştirdi ve kendi iktidarında Makyavelist bir anlayış sergilemeyeceğini; aksine daha iyimser, hükümetin halka yük olmayacağı, yolsuzluk ve rüşvetlerin yer almayacağı, zulümlerin sona ereceği bir ortam oluşturacağını sözünü veriyordu. Kenya'da 2002 yılında yapılan seçimler Kibaki'nin lehine sonuçlandı ve Kibaki Kenya'nın üçüncü devlet başkanı oldu. 2013 yılına kadar ülkeyi yönetti. Her ne kadar Makyavelist anlayıştan uzak durduğunu ifade etse de onun döneminde de Makyavelist anlayış az da olsa etkisini sürdürdüğü ileri sürülebilir. Makyavelizm henüz ne Kenya'da ne de Afrika'nın diğer ülkelerinde bitmiş değildir (Amutabi, 2009: 60-62).

Aslında Makyavelist görüş doğrultusunda her ne kadar *çıkar* için “devletin bütün araçlarını kötü de olsa kullanmak meşrudur” anlayışının yanı sıra Makyavelli, devletin ya da devletlerin birbirleriyle olan münasebetlerinde iyi yönden ilişkilerin olması gerektiğini de savunmuştur (Yamaç, 2011: 69-70). Bu anlamda ikili ilişkilerde diplomasinin işlev göreceğini ve böylece ikili ilişkilerin iyileştirilmeye çalışılacağını vurgulamıştır. Diplomasinin pratiği Makyavelli'ye göre hem gücü elde etmek hem de uluslararası ilişkilerde saygınlık kazanmak açısından önemli ve gereklidir. Bu nedenle Makyavelli'nin diplomasiyi bir devletin temel politikasının yolu olarak görmesi doğal bir durumdur. Söz konusu bu durum Makyavelli'nin bir zamanlar Floransa Cumhuriyeti için diplomat olarak çalıştığı dönemden etkilenmedir (Machiavelli, 2011: 54-57).

Makyavelli, diplomat olarak çalıştığı dönemlerde devletlerin antlaşmalar ve ittifaklar yoluyla da önemli politikalar geliştirebileceğine inanmıştır. Çünkü devletler karşılıklı iş birliği içerisine girdiklerinde bu durum pozitif bir yol alır ve önemli fırsatlar oluşturur. Bu bağlamda oluşan fırsatlar bir yandan liderlerin/hükümdarların yeteneklerine de bağlı olduğunu ifade eden Makyavelli, bu yeteneği hükümdardan gelen zeki diplomatik eylemleri olduğunu da vurgulamaktadır (Pocock, 1975: 34-36).

Özetle Makyavelli, diplomatik yollarla oluşan ittifakların olumlu ya da olumsuz yanlarının görünümü dengeli bir şekilde sağlandığında anarşik bir ortamın oluşmayacağını; aksine devletlerin birbirleriyle daha da çok yaklaşım iş birliğine girişeceğini savunmaktadır. Bu anlamda ittifaklardan oluşan olumlu yanları savunurken akılsızca ilişkilerden oluşan olumsuz yanlardan da uzak durulması gerektiğini ifade etmektedir (Machiavelli, 1950: 29-32). Bu gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda Makyavelli'nin uluslararası ilişkilere bakışı veya anlayışı her devletin kendi *çıkarı* için mücadele etmesi gerektiği, liderlerin devleti yönetirken iç düzeni sağlamaları gerektiği, iç düzenin sağlanmasında gerekirse zor kullanmanın da olması gerektiği ve en önemlisi de bir devletin uluslararası ilişkilerde itibar ve güç kazanması için diplomatik yolları iyi kullanması gerektiğini savunmaktadır (Villari, 1878: 19-21).

SONUÇ

Makyavelli'nin fikirsel görüşleri uluslararası ilişkileri etkilemiştir. Aslında Makyavelli'nin savunduğu fikirlere bakıldığında bu fikirlerin çıkış noktası olarak *Adil Hükümdar* eserini göstermek mümkündür. Makyavelli'den yaklaşık 350 yıl önce yaşamış olan Muhammed ibn Zafer el-Sicili'nin kaleme aldığı *Sulwan al-Muta' Fi Udwan al-Atba (Uyrukları İsyen Eden Yöneticiye Öğütler)* veya bilinen adıyla *Adil Hükümdar* başlıklı kitaptan esinlendiği görülmektedir. Yaşadığı dönemin hem siyasi havasından hem de hükümdarların politikalarından etkilenen Makyavelli *Prems* adlı eseriyle yöneticilere bazı önerilerde bulunmuştur. Özellikle *yetenek ve talih* kavramları ışığında *ordu* ve *din* kavramlarını da birbiriyle pekiştirerek bir yöneticinin/liderin hangi özelliklere sahip olmasını ve nasıl bir politika izlemesini açık bir şekilde ifade etmektedir.

Makyavelli'nin fikrîsel görüşleri daha çok sömürge bölgelerinde uyarlandığı görülmektedir. Her ne kadar yaşadığı dönemde Avrupa'dan örnek verse de bugün gelinen noktada birçok ülke lideri ve halkları üzerinde uyarlanabildiği aşikârdır. Zira Fransa özelinde anlatımlara yer verdiği *Prens* adlı eserinde Fransa'nın uyguladığı stratejik politikaların avantaj ve dezavantajlarına değinerek siyasal görüş doğrultusunda uluslararası ilişkileri etkilediği gözlemlenmektedir. Fransa Kralı XII. Louis'in Milano'yu hızla alıp hızla kaybettiğini eleştiren Makyavelli, bir yöneticinin sahip olması gerektiği temel politikaları dört ilkeyle açıklamıştır. Devleti yaşatmak için her aracın yasal olduğunu; din, ahlak ve hukuk gibi unsurlar devlet altı unsurlar olduğunu ve devletin egemen varlığını sürdürmek için bu unsurların alet edilebildiğini; hukuk ve ahlakın devlet için var olduğunu; en önemlisi de kilisenin devletin ne karşısında ne de üstünde olmaması gerektiğini savunmaktadır. Bunların yanı sıra sömürge altına alınacak bir bölge için ya o bölgenin halkları yok edilmeli ya da o bölgeye sömürgeci güçler tarafından koloniler halinde yurttaşları yerleştirilmelidir anlayışını da ileri sürmektedir. Bunlara ek olarak bölge yok edilemezse ve bölgeye yurttaşlar yerleştirilemezse üçüncü bir adım uygulanmalıdır. Bu adım ise halk içinde dost bulup onları yönetime getirmek ve onlar üzerinden bölgeyi vergiye bağlamak ve siyasal gücünü dolaylı olarak yürütmek gerektiğini ifade eder.

Bu görüşler doğrultusunda devletin güçlü olması ve bu gücü gerektiğinde başka devletlere karşı kullanabilmesi gerektiğini savunmaktadır. Çünkü bir devletin varlığı uluslararası arenada güçlü olmasından geçer. Bu nedenle devleti yönetenlerin, gücü daima hâkimiyetinde bulundurmaları gerektiğini vurgulamaktadır. Bu güç sadece uluslararası alanda değil, ulusal alanda da etkisini göstermelidir. Eğer bu güç gerektiğinde ülkenin halklarına karşı kullanılırsa düzen kurulmuş olur ve egemen güç devleti yöneten hükümdarda kalır savını öngörmektedir. Bununla ilgili Makyavelli; *Halkı bir inanca bağlamak kolaydır ama o inanca bağlılıklarını sürekli kılmak güçtür. Bu nedenle inançları tükendiğinde onları zor kullanarak inandırmanın mümkün olduğu bir düzen kurulmalıdır* (Machiavelli, 2011: 26). Başka bir deyişle Makyavelli, ülke içindeki düzenin kurulmasını 'kuvvet kullanma' yöntemine bağlamaktadır. Bu yöntemle ülkenin hem içte hem de dışta güçlü olacağını iddia eder.

Makyavelli'nin uluslararası ilişkilere etkisi birçok düşünür ve bilim insanları tarafından kabul edilmektedir. Fakat Makyavelli'nin görüşleri uluslararası ilişkilerden ziyade ulusal bir ilişki ve hatta ulusal bir devletin siyasal iklimi üzerine yoğunlaşmıştır. Çünkü Makyavelli daha çok modern bir siyaset teorisi üzerinde durmakta ve bu doğrultuda görüşler ortaya atmaktadır. Bu görüşler ise onun siyasal düşüncesini ortaya çıkartmıştır. Özetle Makyavelli, Floransa Cumhuriyeti için diplomat olarak görevlendirildiğinde bu görev kendisine hem siyasi bir çizgi hem de devlet yöneticilerini eleştirebilecek bir bakış açısı kazandırmıştır.

KAYNAKLAR

- ADAR, Korwa G. and MUNYAE Isaac M., "Human Rights Abuse in Kenya Under Daniel Arap Moi: 1978-2001", *African Studies Quarterly*, Issue: 1, Volume: 5, Winter 2001.
- AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali ve KÖKER, Levent, *Tanrı Devletten Kral Devlete*, Ankara: İmge Yayınevi, 1997.
- AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali, *Sokrates'ten Jakobenlere: Batı'da Siyasal Düşünceler (5. basım)*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- ALGANER, Yalçın ve ÇETİN, Müzeyyen Özlem, "Avrupa'da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri (I)", *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt XXIII, Sayı 2, 2007.
- AMUTABI, Maurice N., "Beyond Imperial Presidency in Kenya: Interrogating the Kenyatta, Moi and Kibaki Regimes and Implications for Democracy and Development", *Kenya Studies Review*, Vol. 1, Number 1, 2009.
- AYDIN, Mustafa, "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 51, Sayı 1, 1996.

- BACIK, Gökhan, *Modern Uluslararası Sistem: Köken, Genişleme, Nedensellik*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2007.
- BAKARI, Mohamed, “Kenyan Election 2002: The End of Machiavellian Politics?”, *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, Vol 1, Number: 4, Winter 2002.
- BAKARI, Mohammed, “2002 Kenya Seçimleri: Makyavelist Politikanın Sonu mu?”, Bülent Aras ve diğerleri (ed.), *Yeni Yüzyılda Afrika: Güvenlik, Siyaset, Ekonomi*, İstanbul: TASAM Yayınları, 2005.
- BAYINDIR, Abdülaziz, *Din ve Devlet İlişkileri: Teokrasi ve Laiklik*, İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 1999.
- CESA, Marco, *Machiavelli on International Relations*, Oxford: University Press, 2014.
- COX, Robert W., “Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations”, *Millennium: Journal of International Studies*, Vol 10, No: 2, 1981.
- COX, Robert W., “Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method”, Stephen Gill (ed.), *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
- DALE, Lucy, *Stories From European History*, New York: Longmans, Green And Co. Ltd. Press, 1928.
- EBENSTEIN, William, *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri*, çev. İsmet Özel, İstanbul: Şule Yayınları, 2001.
- EISENSTADT, S. N., *Modernleşme: Başkaldırı ve Değişim*, çev. U. Coşkun, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2007.
- EMMANUEL, Kisiangani, “Kenya’s Regional Relations: Between Principle and Practice”, *SALIA Policy Briefing 113*, 2014.
- FALK, Richard, *Dünya Düzeni Nereye?* çev. N. Domaniç ve N. Arhan, İstanbul: Metis Yayınları, 2005.
- FLEISHER, M., “A Passion for Politics: The Vital Core of the World of Machiavelli”, M. Fleisher (ed.), *Machiavelli and the Nature of Political Thought*, London: Croom Helm Press, 1973.
- FRANCIS, Keith A., *Charles Darwin and The Origin of Species*, London: Greenwood Press, 2007.
- GRIFFITHS, Martin ve diğerleri, *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, çev. CESRAN, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2011.
- GUARINI, E. F., “Machiavelli and the Crisis of the Italian Republics”, G. Bock, Q. Skinner and M. Viroli (eds.), *Machiavelli and Republicanism*, Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
- GÜLER, Ayşegül ve AYATA, Ali, “Türk idare tarihinde sosyal devlet anlayışının topluma yansıtılması açısından vakıf medeniyetinin yeri. Hitit Sosyal Bilimler Dergisi, 16(2), 2023.
- JACKSON, Robert, *Classical and Modern Thought on International Relations: From Anarchy to Cosmopolis*, New York: Palgrave Macmillan, 2005.
- HANAR, Murat & SERDAR, Murat, “Medicili Bir Papa: X. Leo”, *History Studies*, 16, No. 3, 2024.
- HOBBSAWM, Eric, *Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991: Aşırılıklar Çağı*, çev. Yavuz Alogan, İstanbul: Sarmal Yayıncılık, 2003.
- KESGİN, Ahmet, “Machiavelli ve Makyavelizm”, *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, Vol. 5, Issue 1, 2015.
- KISSINGER, Henry, *Dünya Düzeni*, çev. Sinem Sultan Gül, İstanbul: Boyner Yayınları, 2016.
- KNUTSEN, Torbjorn L., *Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi*, çev. Mehmet Özay, İstanbul: Açılım kitap Yayınları, 2015.

- KURUBAŞ, Erol, “Dünya Politikasının Dönüşümü ve Uluslararası İlişkiler Çağı: İlk Çağlardan 20. Yüzyıla”, Şaban Kardaş, Ali Balcı (ed.) *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, İstanbul: Küre Yayınları, 2014.
- LARKINS, Jeremy, *From Hierarchy to Anarchy: Territory and Politics before Westphalia*, New York: Palgrave Macmillan, 2010.
- LENIN, Viladimir İliç, *Karl Marks: Marksizmin Bir Açıklaması ve Kısa Bir Biyografik Özeti (2. Baskı)*, çev. Vahap Erdoğan, Ankara: Eriş Yayınları, 2003.
- LEUNG, Janice, “Machiavelli ve Uluslararası İlişkiler Kuramı”, çev. Esra Diri, (der.) Faruk Yalvaç, *Uluslararası İlişkiler ve Siyasal Düşünce*, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık, 2015.
- LEYSSENS, Antony, *The Critical Theory of Robert W. Cox: Fugitive or Guru?* New York: Palgrave Macmillan, 2008.
- MACHIAVELLI, Niccolo, *The Prince and The Discourses*, New York: Modern Library, 1950.
- MACHIAVELLI, Nicolo, *The Prince*, çev. G. Bull, Harmondsworth (UK): Penguin Books, 1961.
- MACHIAVELLI, Niccolo, *Prens*, çev. Harun Mutluay, İstanbul: Bordo Siyah Yayınları, 2004.
- MACHIAVELLI, Niccolo, *Askerlik Sanatı*, çev. Nazım Güvenç, İstanbul: Anahtar Kitaplar, 2008.
- MACHIAVELLI, Niccolo, *Prens*, Ankara: Alter Yayınları, 2011.
- MACHIAVELLI, Niccolo, *Prens*, çev. Rekin Teksoy, İstanbul: Oğlak Yayınları, 2012.
- MACHIAVELLI, Niccolo *Hükümdar*, çev. Ayşe Çavdar ve Gaye Demircioğlu, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013.
- MANSFIELD, C. Harvey, *Machiavelli's Virtu*, Chicago: University of Chicago Press, 1996.
- MATTINGLY, G., “Machiavelli”, J. H. Plumb (ed.), *The Italian Renaissance*, Boston: Houghton Mifflin, 1987.
- McCORMICK, John P., “Prophetic Statebuilding: Machiavelli and the Passion of the Duke”, *Representations*, Vol. 115, No. 1, 2011.
- MEARSHEIMER, John, *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: Norton Press, 2001.
- MINTER, Adam, “Machiavelli, Violence and History”, *The Harvard Review of Philosophy*, 2 (1), 1992,
- NAJEMY, John M., *A History of Florence 1200-1575*, Oxford: Blackwell Publishing, 2006.
- ÖZCAN-ADİYAMAN, Canan, “Adil Hükümdar ve Prens Eserleri Bağlamında İbn Zafar ve Machiavelli Arasında Dönemsel Bir Karşılaştırma”, *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 2013.
- ÖZLÜK, Erdem, “Uluslararası İlişkiler Disiplininin Soy Kütüğü”, *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Yıl 9, Sayı 17, 2009.
- ÖZLÜK, Erdem, “Uluslararası İlişkiler Disiplininin Doğuşu, Kimliği ve Sorunları”, Şaban Kardaş, Ali Balcı (ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş*, İstanbul: Küre Yayınları, 2014.
- ÖZTÜRK, Armağan, “Machiavelli Düşüncesinde Cumhuriyetçi Özgürlük ve Kurucu Lider İmgesi”, *Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 68, No: 2, 2013.
- PLATON, *Devlet*, (29. Baskı) çev. Sabahattin Eyüpoğlu ve M. Ali Cimcoz, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
- POCOCK, J. G. A., *The Machiavellian Moment*, New Jersey: University Press, 1975.
- POGGI, Giofarnco, *Devlet, Doğası, Gelişimi ve Geleceği*, çev. A. Babacan, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

- SABINE, George H., *A History of Political Theory*, New York: Holt Press, 1961.
- SANDER, Oral, *Siyasi Tarih: 1918-1994*, (15. baskı), Ankara: İmge Kitabevi, 2007.
- SKINNER, Quentin, *Machiavelli*, çev. Cemal Atilla, İstanbul: Altın Yayınları, 2004.
- SMITH, Antony, *The Ethnic Origins of Nations*, Oxford: Blackwell Press, 1986.
- SMITH, Antony D., *Milli Kimlik*, çev. B. S. Şener, İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.
- STOENESCU, Dan, (2009), "Islamic and Arab Perspectives on Machiavelli's Virtù", *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, 9(1).
- STRAUSS, Leo, *Thoughts on Machiavelli*, Illinois: Glencoe Press, 1958.
- ŞAHİN, Kenan, (2024). "Otuz Yıl Savaşları'nın Askerî-Politik Boyutu" *Turcology Research*, Sayı 79.
- ŞANBEY, Cemil Ziya, "Leopold Von Ranke: Tarihçilere Yol Gösteren Bir Tarih Üstadı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 3, 1960.
- TANNENBAUM, Donald & SCHULTZ, David, *Siyasi Düşünce Tarihi: Filozoflar ve Fikirleri*, çev. F. Demirci, Ankara: Adres Yayınları, 2005.
- THUKYDIDES, *Peloponnesos Savaşları*, çev. Furkan Akderin, İstanbul: Belge Yayınları, 2010.
- TILLY, Charles, *Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu*, çev. K. Emiroğlu, Ankara: İmge Kitabevi, 2001.
- TUNÇEL, Ahu, *Cumhuriyetçi Özgürlük*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- UYSAL, Berna Türkoğan, *Batı Haçlı Seferlerinden Avrupa Birliği'ne*, İstanbul: İq Kültür Sanat Yayıncılık, 2006.
- UZUN, Elif, "Haklı Savaş Düşüncesinin Batılı Kökleri: İlk Çağlardan Yirminci Yüzyıla Jus Ad Bellum Kavramı", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 6, Sayı: 21, 2010.
- VILLARI, Pasquale, *The Life and Times of Machiavelli (fourth edition)*, Londra: T. Fisher Unwin Press, 1878.
- VIROLI, Maurizio, *Machiavelli*, New York: Oxford University Press, 1998.
- WALLERSTEIN, Immanuel, *Avrupa Evrenselciği, İktidarın Retoriği*, İstanbul: Aram Yayınları, 2007.
- WOODRUFF, William, *Modern Dünya Tarihi*, çev. Hale Vardar & Arda Vardar, İstanbul: Pozitif Yayınları, 2002.
- YAMAÇ, Kadri "Makyavel Ne Demek İstemişti?", *İktisat ve Toplum Dergisi*, Yıl 1, Sayı 9, 2011.
- YURDUSEV, A. Nuri, "Uluslararası İlişkiler Öncesi", (der.) A. Eralp, *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar (11.Baskı)*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- _____, "Border Disputes Among African States", Organization of African Unity, https://au.int/sites/default/files/decisions/9514-1964_ahg_res_1-24_i_e.pdf Erişim Tarihi: 15.10.2024.

Yazarların Katkı Düzeyleri: Birinci Yazar %100.

Etik Komisyon Onayı: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

Finansal Destek: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.